

Lavrik U. V.

Donetsk National Technical University

COMPREHENSIVE EVALUATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT COMPANIES AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO ITS DEFINITION

Summary

Criteria and indicators of enterprise sustainable development are identified from position of crucial stakeholders. Integrated evaluation of sustainable development financial component is accomplished.

Key words: sustainable development, enterprise, stakeholders, criteria, indicator, method, integrated evaluation.

УДК 334.72.001.8

Лазарева М. Г.

Донецький національний технічний університет

УМОВИ ДИНАМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ХОЛДИНГОВИХ КОМПАНІЙ

Розглянуто поняття динамічної стійкості холдингів з точки зору загальної теорії систем. Сформульовано базові характеристики концепції управління динамічної стійкістю холдингів компаній. Досліджено умови динамічної стійкості холдингів компаній з точки зору властивостей системи.

Ключові слова: динамічна стійкість, холдингова компанія, властивість системи, зв'язок із середовищем, ієрархічність, різноманітність, цілісність, самоорганізація, адаптивність, еволюційність, інформаційність.

Постановка проблеми. Однією із складних соціально-економічних систем є холдинг, що належить до відкритих систем, які живуть у постійній взаємодії із зовнішнім середовищем, що, у свою чергу, завжди несе в собі велику низку ризиків і практично завжди характеризується невизначеністю. Особливо це відчутно в кризові періоди. Вибіркова державна підтримка фірм, банкрутство великої кількості підприємств в умовах значного податкового навантаження малих і середніх підприємств, корупційні схеми надання дозвільних документів на відкриття бізнесу – всі ці явища збільшують негативний зовнішній тиск на фірми і гальмує економічний розвиток країни. В будь-який час внаслідок непередбачуваних збуджень з боку держави, ринку та інших суб'єктів холдинг може втратити стійкість, що призведе до зміни загальноекономічних процесів та, у свою чергу, вплине на інших учасників ринку. В кінцевому підсумку відбудеться втрата стійкості країни.

Протягом всього періоду функціонування холдингу відбувається постійний перехід від одного стану до іншого. Така зміна стану холдингу як системи відображає особливості функціонування її в часі. Ціллю системи є бажаний стан її виходу, що може бути виражено сукупністю значень функції системи. Враховуючи це, сукупність точок у просторі, в яких підприємство досягає стану динамічної рівноваги, можна розглядати як лінію бажаної поведінки системи, коли узгоджуються потреби та ресурси холдингу. Тому стійкість функціонування холдингу являтиме собою стійкість щодо досягнення встановлених цілей у конкретний період часу. Перехід системи від однієї траєкторії функціонування до іншої являє собою зміну динамічної рівноваги та встановлення її на іншому рівні, що відображає перехід до нового ступеня розвитку системи. Кожна система для забезпечення її ефективного функціонування в перспективі має не тільки кількісно змінюватись, а, перш за все, розвиватись. З позицій теорії систем та концепцій самоорганізації розвиток системи-холдингу передбачає суттєві якісні зміни

її структури, зв'язків та режиму функціонування. В процесі розвитку може змінюватись не лише структура та механізм функціонування холдингу, а й види діяльності. Така реакція холдингу є проявом його динамічної стійкості, яка досягається за умов наявності резервів відповідних ресурсів та потенціалу. Тому питання дослідження динамічної стійкості як особистої категорії та умов досягнення стану динамічної рівноваги є в достатній мірі актуальною потребою науки та практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи стійкість різних економічних систем, у тому числі холдингів компаній, переважна більшість науковців не виділяють окремо такий вид стійкості як динамічна. Так, В.В. Данніков, розглядаючи проблеми функціонування холдингів компаній у нафтогазовому бізнесі, де вони є найбільш притаманними, дає тільки загальну характеристику стійкості, як здатності системи повертатися в стан рівноваги після того, як вона була виведена із цього стану під впливом зовнішніх збуджень [1, с. 90]. Водночас проблематика динамічної стійкості залишається поза увагою автора, незважаючи на дослідження її певних аспектів та властивостей.

Численна кількість досліджень стійкості соціально-економічних систем обмежена констатацією тільки наявності властивості системи зберігати параметри незмінними в заданих межах при зовнішніх або внутрішніх збуреннях. Розглядаючи економічну систему у взаємодії з мінливим середовищем, М.В. Самосудов не використовує поняття «динамічна стійкість», виділяючи системну стійкість у взаємозв'язку з економічною ефективністю: «завдання управління соціальною системою вирішується щодо виживання системи у соціальному просторі полягає у забезпеченні системної стійкості в процесі зміни стану системи і стану середовища» [2, с. 71]. Автор підкреслює, що, крім системної стійкості, необхідно також забезпечити управління з метою досягнення максимальної економічної ефективності, або вартості акцій компанії на фондовому ринку, або захоплення

максимальної частки ринку [2, с. 71]. Водночас М.В. Самосудов пропонує рівняння динамічного балансу системи залежно від її ресурсів, витрат і економічної вигоди:

$$\frac{dr}{dt} = \frac{d_{i, \text{очік.}}}{dt} + \frac{dc}{dt},$$

де r – ресурси компанії;

$i_{\text{очік.}}$ – очікувані вигоди учасників корпоративних відносин;

c – витрати компанії [2, с. 77].

Досліджуючи сутність та види стійкості, О.В. Міхальов вказує, що багато дослідників розрізняють статичну стійкість, ототожнюючи її зі спокоєм, пасивністю, та динамічну стійкість, яка дозволяє системі стабільно розвиватися [3, с. 15]. Автор стверджує, що «стійкість економічної системи в світлі уявлень синергетики стає найважливішим фактором її динаміки» [3, с. 26].

У загальному випадку статичну стійкість можна розглядати як сталий режим функціонування підприємства при малих збуреннях, тобто без розвитку, а динамічну стійкість – як режим роботи при великих збуреннях, тобто за наявності розвитку. У більшості авторів поняття стійкості включає окремі характеристики динамічної стійкості фірми. Наприклад, В.М. Фунтів розглядає управління стійкістю фірми через процес управління проектами, який фактично реалізує процес розвитку [4].

У свою чергу, В.Ф. Мерзляков пов'язує розвиток економічної системи з її динамічною рівновагою: «Економічний розвиток означає здатність економічної системи (регіону, фірми) знаходитися в стані динамічної рівноваги і підтримувати річні темпи зростання продукту (обсягу виробництва товарів і послуг) на рівні більше 5%» [5].

Процес динамічної стійкості без її визначення, як економічної категорії або феномену, описують В.Ф. Мерзляков та О.Є. Ягунов, які відзначають, що в сучасній теорії сталого розвитку фірми прогрес розглядається як зростання запасу стійкості систем, що розвиваються, по відношенню до зовнішніх впливів. При цьому на основі еволюції відбувається розвиток невеликої кількості елементів системи, в результаті якого не відбувається порушення загальної рівноваги системи. Поступово прогрес охоплює інші елементи системи, а сама система розвивається без криз і катастроф. Відбувається перехід від накопичення кількісних змін у нову якість, і система переходить через поріг стійкості на новий рівень зі зміненим способом функціонування, структурою і новою стійкістю [5].

Розглядаючи розвиток економічних систем з точки зору процесу самоорганізації, Д. Шервуд вказує, що іноді самоорганізована система, яка знаходиться в стані упорядкованої динамічної рівноваги, відчуває вплив зовнішнього фактора, з яким її внутрішній механізм самокорекції впоратися не може. Отже, впорядкований стан системи змінюється хаотичним [6, с. 3]. З приводу місця і ролі самоорганізації в процесі розвитку Ф. Капра стверджує, що самоорганізація «являє собою одну з найбільш важливих концепцій нового розуміння життя. ... Вважається, що саме вона є динамічним джерелом розвитку, навчання та еволюції. Іншими словами, творча здатність, властивість породжувати нові форми є основною властивістю всіх живих систем» [7]. Цей «феномен має місце в критичних точках нестійкості, які виникають завдяки флуктуаціям навколишнього середовища, посиленням зворотними зв'язками» [7].

Дослідження системних структур і поведінки дозволило Д. Медоузу дійти висновку, що «структура визначає, яка поведінка спочатку властива системі. Балансуючий цикл зворотного зв'язку, який прагне домогтися конкретної мети, сприяє досягненню динамічної рівноваги, а потім підтримує його. Підсилюючий цикл породжує експоненціальне зростання. Пов'язані разом, ці цикли можуть демонструвати і зростання, і занепад, і рівновагу. Якщо в них, до того ж, закладені запізнювання, то можуть виникати ще й коливання» [8]. Далі Д. Медоуз стверджує, що стійкість – це не є сталість системи в часі: «Незмінні, постійні в часі системи, навпаки, можуть бути дуже крихкими. Статичну стабільність можна побачити. Її параметри можна виміряти в будь-який момент часу. Пружність і здатність переносити зовнішні впливи розглядати надзвичайно важко. Через те, що стійкість неочевидна, люди часто нехтують нею і прагнуть досягти видимої стабільності, продуктивності або інших легко пізнаваних характеристик і якостей системи» [8]. Автор вважає, що «системами потрібно управляти, приділяючи увагу не тільки продуктивності або стабільності. Необхідно підтримувати їх стійкість і пружність – здатність витримувати зовнішні впливи і успішно відновлюватися після них» [8].

Найбільш дослідженим на сьогоднішній день є питання управління фінансовою стійкістю підприємства. Різним аспектам даної проблематики присвячені праці Х.С. Абаєва, М.Л. Асаула, Д.А. Гордєєва, А.С. Паршенцева, А.С. Кокіна та Г.Н. Яковлевої, В.І. Павлова, Ф.І. Бескєрь, О.А. Мишко. На думку авторів, цільові прагнення фірм пов'язані із забезпеченням їх довгострокової стійкості, а не з максимізацією приватного результату. Ключову роль у цьому відіграє не пристосування до мінливих умов, а здатність перетворювати самі умови господарювання відповідно до тенденцій розвитку суспільних потреб і виробництва.

Управління стійкістю, як вказує М.Л. Асаул, передбачає поєднання інструментів управління змінами, ризик-менеджменту та антикризового управління, які забезпечують стійке економічне зростання [9].

Холдинг, як соціально-економічна система, являє собою унікальну складну ієрархічну організацію, учасники якої мають індивідуальні уявлення про духовні і матеріальні цінності. Здійснюючи процес управління, людина, як елемент системи, володіє індивідуальним сприйняттям зовнішнього середовища і холдингу зокрема, а також себе як частини системи. Поведінка людини як учасника, що приймає управлінські рішення в холдингу, може суттєво впливати на стан холдингу як системи. Тому вкрай важливим є створення механізмів захисту системи управління холдингу від ризиків прийняття необґрунтованих управлінських рішень задля забезпечення його динамічної стійкості.

Багато холдингів мають аналітичні служби, які регулярно здійснюють аналіз фінансового стану дочірніх підприємств і холдингу в цілому. Зокрема, на основі фінансової звітності проводиться аналіз показників стійкості фінансового стану підприємств. Деякі холдинги мають у своїй структурі служби управління ризиками, які здійснюють аналіз та структурування ризиків, прогнозування і розробку рекомендацій щодо мінімізації ризиків і втрат. Управління ризиками є важливим елементом системи управління динамічною стійкістю холдингів. Основу системи управління ризиками в

холдингах становить система управління зовнішніми ризиками. В основному ці служби займаються управлінням валютними ризиками для подальшого їх хеджування.

Функціонуючі системи управління ризиками є переважно у відкритих (публічних) компаніях, оскільки питання управління ризиками є частиною корпоративного управління. В управлінській звітності публічні компанії зобов'язані показувати інвесторам, як вони реалізують політику управління ризиками. Українські публічні холдинги у річних звітах надають інформацію про роботу систем управління ризиками. Зазначені системи мають такі компанії, як агрохолдинги «Овостар», «Миронівський Хлібопродукт», Кернел. Застосовувані підходи до управління ризиками у кожного холдингу є індивідуальними. Наприклад, у найбільшій бізнес-групи в Україні «СКМ» система управління ризиками базується на поєднанні диверсифікації бізнес-портфеля, управління фінансовою стійкістю, інвестиційної стратегії та системи прийняття рішень. У такій системі простежується комплексний підхід, який не обмежується лише управлінням фінансовою стійкістю, а й включає елементи управління динамічною стійкістю: формування збалансованого бізнес-портфеля із застосуванням критеріїв відбору нових бізнесів, обґрунтування інвестиційної стратегії, а також гнучка система прийняття рішень.

Холдинг «ДПЕК», що входить до складу бізнес-портфеля «СКМ», управління ризиками здійснює в рамках комплексної системи управління ризиками, яка спрямована на виявлення, прогнозування, оцінку і мінімізацію потенційно несприятливих подій, що можуть негативно позначитися на досягненні цілей компанії. Система охоплює всі профільні області та передбачає виявлення ризиків, їх ранжування, розробку методів контролю для запобігання настанню ризикових подій, проведення відповідних заходів та моніторинг [10]. У субхолдингу СКМ «Метінвест» побудована інтегрована система управління ризиками відповідно до провідних міжнародних практик: COSO Enterprise Risk Management – Integrated Framework. Система охоплює всі рівні управління: стратегія – цілі – ризики – реагування на ризики – контроль. У процесі управління складається карта ризиків, розробляються плани заходів щодо зменшення ризиків, правила і процедури по критичних напрямках діяльності [11].

Інформація про наявність систем управління ризиками є відсутня в таких компаніях, як «Універсальна інвестиційна група», корпорація «Індустріальний союз Донбасу», група «Приват», Group DF, група «Укрпромінвест», група «ТАС», група «Фінанси і кредит», які є закритими, за винятком банків і страхових компаній, що входять до складу холдингової компанії і мають таку систему за визначенням.

У бізнес-групі «Смарт-холдинг» створено єдиний інформаційний простір, який є частиною необхідних бізнес-процедур і одночасно системою підтримки прийняття рішень. У холдингу застосовується модель управління непрофільними активами як для інвестиційного фонду [12]. Холдинг «Донецьксталь» функціонує як відкрита компанія, якій присвоєно міжнародні рейтинги, що свідчить про наявність системи ризик-менеджменту [13].

Холдинг «EastOne» застосовує інтерактивний підхід до управління ризиками. У групі компаній використовуються такі елементи управління дина-

мічною стійкістю, як збалансований бізнес-портфель (управління здійснюється за принципами фонду прямих інвестицій), коректно вибудовані відносини власності, бізнес-процедури, професійно підібраний топ-менеджмент [14].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Таким чином, досить поширеним є спрощений підхід авторів до стійкості, який не розмежовує поняття статичної та динамічної стійкості.

У науки не вирішено питання щодо створення ефективної системи управління динамічною стійкістю холдингових структур.

У практичній діяльності всі холдинги в тому чи іншому вигляді здійснюють управління процесом розвитку, яке є об'єктом управління динамічною стійкістю холдингу. При цьому періодично холдинги здійснюють процеси реорганізації, модернізації обладнання, оновлення технологій, купівлі (продажу) бізнесу. Однак управління динамічною стійкістю як системний процес у діяльності холдингу практично відсутній.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження поняття динамічної стійкості холдингових компаній та умов, за якими вона існує та дозволяє холдингу підтримувати рівноважний стан з урахуванням позиції загальної теорії систем.

Виклад основного матеріалу. Система управління динамічною стійкістю холдингу має бути побудована на рівні керуючої компанії холдингу і впроваджена на всіх підприємствах групи компаній. Холдинг, як систему, можна умовно розділити на два контури: керуючий і керований. В якості керуючого контуру виступає керуюча компанія, в якості керованого контуру – підприємства, які входять до складу холдингу. В якості керуючої може бути окрема компанія або одне із підприємств холдингу, яке є юридичною особою. Межі системи на даному етапі дослідження визначимо набором юридичних осіб (елементів), що входять до складу холдингу і формують взаємовідносини між ними. Передача частини функцій холдингу до керуючої компанії дозволяє провести аналіз життєдіяльності компанії і розробити для неї стратегію розвитку, спрямовану на підтримку її динамічної стійкості.

Холдингова компанія є системою більш високого рівня у порівнянні з підприємствами, які входять до її складу. Для кожного елемента структури холдингу взаємини з іншими підприємствами, а також із керуючою компанією є взаємодією із зовнішнім середовищем. По відношенню до окремого підприємства як елемента холдингу внутрішня середа холдингу являє собою багаторівневу систему. Взаємини між елементами – підприємствами, а також між підприємствами та керуючою компанією є зовнішнім середовищем. Для окремого підрозділу підприємства всі відносини поза цього підрозділу являють собою зовнішнє середовище.

Концепція управління динамічною стійкістю холдингової компанії ґрунтується на її властивостях як системи, що полягають у наступному.

1. В основі механізму самоорганізації, адаптації та розвитку холдингової компанії має бути покладена система зворотних зв'язків з метою регулювання процесів прийняття рішень, спрямованих на забезпечення динамічної стійкості. Планований результат або певна подія у майбутньому впливає на прийняття рішень у теперішньому часі, тобто очікуване майбутнє впливає на сьогодення. Ця ситуація проявляється при функціонуванні

фінансових ринків: чутки про майбутнє падіння курсу акцій, валют може призвести якщо не до обвалу, то до тимчасового падіння, тобто очікування негативного майбутнього прискорює його наступ. Врахування дії зворотних зв'язків має принципове значення для управління динамічною стійкістю холдингу. Зворотні зв'язки необхідні для регулювання процесу прийняття рішень, спрямованих на збереження динамічної стійкості.

Зв'язок із зовнішнім середовищем холдингова компанія здійснює за допомогою вхідних і вихідних інформаційних, матеріальних і енергетичних потоків. З довкілля надходять інформаційні потоки, які обробляються аналітичними підрозділами компанії, а також матеріальні потоки на входи дочірніх підприємств, які перетворюються в продукти та фінансові ресурси. При зупиненні надходження людських, матеріальних та фінансових ресурсів холдингова компанія може втратити стійкість і перейти в режим фрустрації, а у разі припинення надходження інформації ззовні, холдинг втрачає динамічну стійкість.

На підприємства холдингової компанії надходить внутрішня інформація: в керуючу компанію – від дочірніх підприємств, на дочірні – з керуючої компанії. На основі аналізу зовнішньої та внутрішньої інформації і фінансових можливостей приймаються управлінські рішення на дочірніх підприємствах і в керуючій компанії. Прийняті рішення на дочірніх підприємствах, а також інформація про результати їх діяльності передаються в керуючу компанію для використання при формуванні та коригуванні стратегії холдингу в цілому. Розроблені стратегії передаються до всіх аналітичних підрозділів холдингу для їх реалізації. Ці рішення стосуються модернізації виробництва, реінжинірингу та у загальному випадку можуть стосуватися не тільки виробництва, а й будь-якої сфери функціонування дочірнього підприємства. За результатами прийнятих стратегій формуються фінансові та документальні потоки, які являють собою внутрішні зворотні зв'язки, що впливають на динамічну стійкість дочірніх підприємств і холдингу в цілому. Одночасно в холдингу існує зворотний зв'язок, завдяки якому враховуються прийняті управлінські рішення.

Вихідні потоки являють собою результати перетворення підприємствами, що входять до складу холдингу, вхідних потоків і включають інформаційні (відомості про ціни продуктів, що надходять на ринок, звіти перед державними органами влади, інформування громадських організацій), фінансові (кредити стороннім фірмам, сплата відсотків за кредитами і податків, напрямок грошових ресурсів громадським організаціям та на соціальні потреби), матеріальні (продукти, сировина, енергопостачання, послуги) потоки. За допомогою вихідних потоків холдинг впливає на зовнішнє середовище. Надходження фінансових ресурсів до холдингової компанії є результатом реакції та впливу зовнішнього середовища, який відображає зовнішній зворотний зв'язок, що, в свою чергу, суттєво впливає на стабільність і динамічну стійкість функціонування холдингової компанії.

Холдингові компанії, виконуючи соціально значущу функцію для суспільства в певному регіоні, забезпечують зайнятість та соціальний захист своїх працівників і членів їх сімей, сприяють розвитку міст шляхом розвитку інфраструктури, благодійної діяльності, створення культурних цінностей, сприяння здоровому способу життя, екологічного захисту. Будь-які взаємини холдингу і

зовнішнього середовища призводять до взаємовпливу через дію зворотних зв'язків, які можуть мати позитивний або негативний характер.

2. Поняття динамічної стійкості припускає протидію збурень і визначає цілісність системи. Цілісність системи, як її внутрішня єдність, яка не ототожнюється із алгебраїчною сумою складових її елементів, є важливою властивістю системи [15]. Для підтримки холдингу в стані динамічної стійкості під впливом внутрішніх процесів і при взаємодії із зовнішнім середовищем необхідно мати певну організацію чи структуру, обумовлену формою просторово-часових зв'язків або взаємодій холдингу. Холдинг, як перетворювач ресурсів у продукти, в якому присутній поділ та спеціалізація праці, має не тільки юридичну та організаційну структуру, а й портфель бізнесів, як елемент внутрішньої побудови групи компаній. Холдингова компанія має бути організована таким чином, щоб забезпечити свій стабільний стан за будь-яких збурюваннях з боку зовнішнього або внутрішнього середовища і в той же час здійснювати рух до визначеної мети, тобто розвиватися, еволюціонувати. Будь-яка холдингова компанія прагне до такого стану, при якому вона може з мінімальними втратами реалізовувати свою функцію виживання, з максимальною вигодою взаємодіяти з середовищем і при цьому перебувати в деякому діапазоні стабільності. Внутрішня організація холдингу для підтримки динамічної стійкості має забезпечувати оптимальну ступінь спеціалізації для перетворення ресурсів у продукти, правильно розроблені інститути (правила), що обмежує опортуністична поведінка, як внутрішніх, так і зовнішніх агентів.

Суттєве значення для холдингової компанії мають трансакційні витрати, оскільки вони відображають ступінь єдності холдингу як системи. Чим меншими є ці витрати, тим більшим є ефект синергії. Кожен холдинг прагне зменшити свої витрати, тому ретельно контролює рівень трансакційних і трансакційних витрат.

3. Різноманітність як властивість системи обумовлена сутністю холдингової компанії та реалізується на вищому рівні управління шляхом об'єднання підприємств різних галузей. Кожне підприємство у складі портфелю бізнесів холдингової компанії характеризується відповідним рівнем поділу і спеціалізації праці, що повною мірою відображає властивість різноманітності.

4. Внутрішня організація холдингової компанії як системи передбачає наявність інформаційного обміну між його елементами. Як зазначає В.Д. Могилевський, організація інформаційного обміну між елементами системи, в першу чергу, вимагає створення лінії чи каналу передачі інформації, властивості яких мають забезпечити точну, надійну та швидку передачу інформації; отже, необхідна адекватність типу каналу виду сигналу [16, с. 41]. Тому в холдингу мають бути організовані інформаційні канали, які забезпечують надійну і точну інформацію та її швидку передачу, що є досить складним процесом з огляду на обмежену раціональність холдингу та опортуністичну поведінку елементів системи.

5. Ієрархічність холдингової компанії як системи полягає у підпорядкуванні нижчих ланок вищим рівням ієрархії та передбачає передачу частини повноважень та відповідальності відповідно до ієрархічних елементівна більш вищий рівень. Оскільки в холдингу присутній поділ і спеціалізація праці між підприємствами, то в будь-якому

випадку є в наявності принцип ієрархічності, як безпосередньо на певному підприємстві, так і між керуючою компанією і підприємствами холдингу. Необхідною умовою такої ієрархічності є чітке розмежування повноважень і відповідальності та їх закріплення у відповідних документах холдингу.

6. Холдингова компанія є складною системою, яка в процесі еволюційних перетворень має властивість самоорганізації. Самоорганізована система є завжди відкритою, і процеси, що в ній відбуваються, є узгодженими. У практичній діяльності холдингова компанія отримує прибуток або несе збитки на стільки, на скільки дозволяє ступінь її самоорганізації.

7. Розвиток холдингової компанії може відбуватися як поступово, що характеризує його еволюційний розвиток, так і стрибкоподібно, при накопиченні необхідних передумов згідно із законом діалектики про перехід кількості в якість. Такий перехід може відбуватися як на новий, більш високий рівень розвитку, так і на більш низький рівень. Якісні переходи холдингу істотно змінюють його властивості та спостерігаються після досягнення холдингом точок біфуркації, тобто стану, в якому відбувається зміна колишнього шляху еволюції. При виборі складу бізнес-портфеля, а також при побудові стратегії розвитку холдинг має зберігати властивість еволюційності.

8. Адаптивність є однією з головних властивостей холдингової компанії, яка визначає її динамічну стійкість. Холдинг постійно відчуває на собі різного роду впливи, як з боку зовнішнього середовища, так і зсередини. Кожен раз, коли відбувається збурення, холдинг реагує на нього. Разом з тим необхідно, щоб реакція дозволяла залишатися холдингу в межах коридору стабільності, тобто має бути побудовано механізм адекватного реагування, що передбачає наявність альтернативних варіантів реакції для адаптації компанії до нових умов і шляхів виходу з кризових ситуацій у разі їх виникнення.

Наведені властивості холдингової компанії пов'язані між собою, а саме одна властивість системи може як посилювати, так і зменшувати свій вплив на інші властивості компанії. Тому холдингову компанію слід розглядати як систему, зумовлену дією всіх властивостей, іманентних системі, що має знайти своє відображення в концепції управління динамічною стійкістю холдингової компанії. Кожна властивість холдингової компанії є умовою забезпечення її сталого функціонування та розвитку. Водночас окрема властивість холдингової компанії є необхідною, але недостатньою умовою її динамічної стійкості.

Дослідження властивостей діючих холдингових компаній та їх впливу на формування динамічної стійкості дає підстави стверджувати, що процес формування динамічної стійкості відбувається за трьома рівнями, рис. 1.2.

Основа формування динамічної стійкості складають чотири базові властивості, які є також основою побудови будь-якої холдингової компанії: ієрархічність, різноманітність, цілісність і самоорганізація. Ієрархічність знаходить своє відображення в побудові збалансованої структури холдингової компанії, в якій реалізується принцип підпорядкування нижчих рівнів управлін-

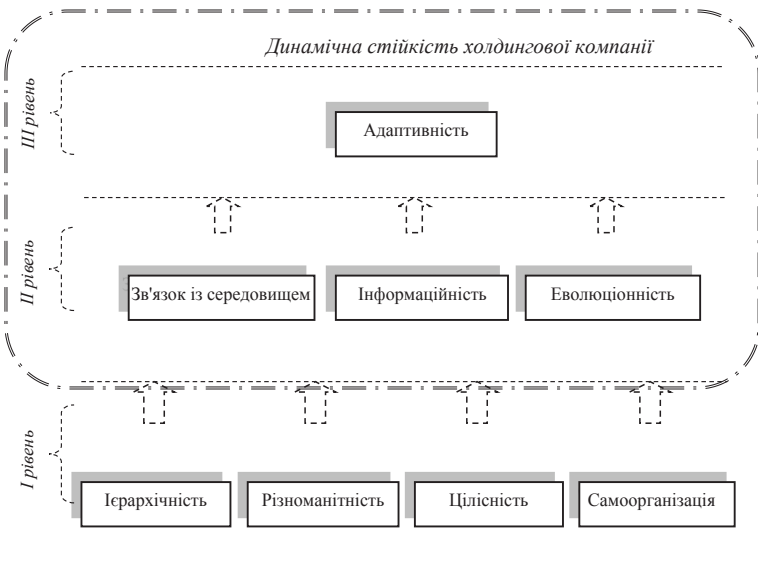

Рис. 1.2. Формування динамічної стійкості холдингової компанії за рівнями властивостей системи

ня вищим. Вищий рівень зазвичай представлено власниками компанії. Більшість управлінських повноважень концентрується на рівні керуючої компанії, яка являє собою середній управлінський рівень та здійснює функції координаційного та керуючого центру холдингової компанії. Підприємства як бізнес-одиниці формують нижній управлінський рівень у складі холдингової компанії. Самоорганізація як властивість системи проявляється в холдингових компаніях зазвичай в нестандартних ситуаціях: під час криз або інших подій, що несуть в собі елементи невизначеності.

В основу другого рівня формування динамічної стійкості покладено такі властивості, що пов'язані з умовами функціонування та розвитку холдингової компанії: зв'язок із середовищем, еволюційність та інформаційність. Зв'язок із середовищем визначає взаємини холдингової компанії під час її функціонування. Інформаційність відображає здатність системи приймати, переробляти та розподіляти інформацію, яка отримується внаслідок зворотних зв'язків із зовнішнім середовищем. Еволюційність лежить в основі розвитку будь-якої системи. Третій рівень ієрархії, який є найвищим, представлено такою властивістю, як адаптивність, що поєднує та синтезує прояв всіх властивостей, покладених в основу першого та другого рівнів. Саме адаптивність, з одного боку, потребує створення відповідних умов функціонування холдингової компанії, з другого боку, здійснює вплив на стан холдингової компанії, забезпечуючи в остаточному підсумку її динамічну стійкість. Тому вкрай необхідною є побудова моделі управління динамічною стійкістю холдингових компаній із врахуванням рівнів її властивостей.

Висновки та пропозиції. Таким чином, ми можемо сформулювати необхідні умови динамічної стійкості щодо холдингових компаній з урахуванням особливостей властивостей систем. Система-холдинг стійка, якщо:

- взаємодії системи з середовищем, пов'язані з обміном ресурсами, оформлені у вигляді договорів (контрактів), що обмежують опортуністичну поведінку партнерів взаємовідносин;
- вона зберігає свою цілісність завдяки наявності позитивних синергетичних ефектів і кооперативному мисленню;

- в ній існує різноманітність елементів. Різноманітність може бути класифікована як різноманітність кількості, різноманітність якості, різноманітність відносин між елементами системи;

- в неї ефективно організовані внутрішні інформаційні потоки між її елементами, а також потоки взаємодії системи з середовищем;

- вона має ієрархічно коректно вибудовану структуру при безумовному підпорядкуванні нижчих елементів вищим. Кожному елементу представляється в певному обсязі свобода творчості;

- вона має здатність до самоорганізації;

- вона дотримується еволюційного шляху. Тут еволюційний шлях розвитку передбачає вибір оптимальних шляхів розвитку системи, наявність

ансамблю адекватних реакцій на внутрішні і зовнішні збудження;

- в ній розроблен та реалізован адаптаційний механізм управління таким чином, що реагування на обурення відбувається в реальних масштабах часу.

Умови стійкості, сформульовані для холдингу-системи, дозволяють в достатній мірі сформулювати теоретичні основи для побудови моделі соціально-економічної системи з точки зору її стійкості до збурень внутрішнього і зовнішнього характеру. Це буде сприяти подальшому дослідженню явищ динамічної стійкості в холдингових структурах щодо розробки дієвого механізму реагування системи-холдингу на практиці.

Список літератури:

1. Данников В.В. Холдинги в нефтегазовом бизнесе. – М. : ЭЛВОЙС-М, 2004. – 464 с.
2. Самосудов М.В. Основы корпоративной динамики. – Химки : Институт международных экономических отношений, 2007. – 248 с.
3. Михалев О.В. Экономическая устойчивость хозяйственных систем: методология и практика научных исследований и прикладного анализа. – СПб. : Издательство Санкт-Петербургской академии управления и экономики, 2010. – 200 с.
4. Фунтов В.Н. Управление проектами развития фирмы: теория и практика. – СПб. : Питер, 2009. – 486 с.
5. Мерзляков В.Ф., Ягунов А.Е. Влияние экономической устойчивости на процесс развития фирмы / В.Ф. Мерзляков, А.Е. Ягунов // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: Экономика и финансы. – 2002. – № 1. – С. 163–166.
6. Шервуд Д. Видеть лес за деревьями. Системный подход для совершенствования бизнес-модели. – М. : Альпина Паблишер, 2012. – 344 с.
7. Фритьоф К. Скрытые связи. – М. : ООО Издательский дом «София», 2004. – 336 с.
8. Медоуз Д. Азбука системного мышления: Пер. с англ. Тарасова Н., Оганесян Е. – М. : Бином. Лаборатория знаний, 2011. – 344 с.
9. Асаул М.А. Управление устойчивостью предпринимательских структур. – СПб. : Издание института проблем экономического возрождения, 2008. – 285 с.
10. Управление рисками [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.dtek.com/ru/investor-relations/risk-management#.Uyr_2Pl_t3p.
11. Финансовые услуги. Метинвест. Социальный отчет [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.izdai24.net/i/32819/6>.
12. Smart-холдинг создает собственный сервис предоставления ИТ-услуг на основе линейки решений IBM Collaboration Solutions (ICS) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.smart-holding.com/ru/press-centre/news/1862/>.
13. Корпоративные рейтинги и международные отчеты [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://donetsksteel.com/ru/investors/ratings>.
14. Интерпайп. Ежегодный отчет для «Глобального договора ООН» о достигнутых результатах и общем прогрессе 2007 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.interpipe.biz/files/Social%20report-ru.pdf>.
15. Шрейдер Ю.А., Шаров А.А. Системы и модели. – М. : Радио и связь, 1982. – 152 с.
16. Могилевский В.Д. Методология систем: вербальный подход / Отд-ние экон. РАН; науч. ред. совет изд-ва «Экономика». – М. : ОАО Издательство «Экономика», 1999. – 251 с.

Лазарева М. Г.

Донецкий национальный технический университет

УСЛОВИЯ ДИНАМИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ХОЛДИНГОВЫХ КОМПАНИЙ

Резюме

Рассмотрено понятие динамической устойчивости холдингов с точки зрения общей теории систем. Сформулированы базовые характеристики концепции управления динамической устойчивостью холдинговых компаний. Исследованы условия динамической устойчивости холдинговой компании с точки зрения свойств систем.

Ключевые слова: динамическая устойчивость, холдинговая компания, свойство системы, связь со средой, иерархичность, разнообразие, целостность, самоорганизация, адаптивность, эволюционность, информативность.

Lazareva M. G.

Donetsk National Technical University

CONDITIONS OF DYNAMIC STABILITY OF HOLDING COMPANIES

Summary

It was considered the concept of holdings' dynamic stability from the positions of general systems theory. It was formulated the basic characteristics of the concept of dynamic stability control system of holding companies. It was investigated the conditions of dynamic stability of holding companies from the point of view the properties of the systems.

Key words: dynamic stability, holding company, properties of the systems, the relationship with the environment, hierarchical, diversity, integrity, self-organization, adaptability, evolutionary, information.